

fonien, però val a dir que això a Hispània i en el S. VII ja no era el cas; que ell ho creia així, i que així ho usava en la seva llengua escrita, ja no és una seguretat gaire forta, no sabent si obeïa a una tradició anterior i seguida.¹⁰ Car també FRAGA podria ser simplement una mera variant formativa del FRAGU o FRAGO- que de tota manera tenim així ben establert com a base del cat. i oc. *frau*.

D'aquest, tothom creu, i sembla evident, que és un derivat de l'arrel de FRANGÈRE 'trençar'. La formació seria paral·lela simplement a la de *pāgus* del radical de *pangère* (*pepigi*, *pactum*), *plāga* de *plangere*, *ligula*/*lingere*, *figula*/*figura*/*fingere*; clàss. *pugio* i romànic **pūga*: coses ben paral·leles a *frangere*/*fregi*/*fractum*/*fragum*/*fraga*, radical del qual vénen, endemés, *fragor* i *fragosus*, de sentit íntimament unit al del nostre *fragum*, i que tothom sap derivats del radical de *frangere*. Això és una base ferma, per més que sigui realitat hipotètica.

Ja hem dit que si *frau* fou primitivament masculí (com esperariem si ve del neutre llatí *fragum* de St. Isidor), el canvi en femení, que veiem consumat en la major part del territori occità i peitàvi i en la quasi totalitat del català —i en tots dos documentat des del S. XIII— tindria una explicació possible en la influència d'algun altre mot en *-au* que també sigui femení, en particular LABES > *llau* 'canal, còrrec, barranquet' (i en altres parts 'allau'), d'usos ben acostats als de *frau*. Tanmateix això és una explicació buscada i possible,¹¹ no pas gens evident. Car justament el que sol passar en els mots en *-au* és l'evolució oposada: *fraus*, *-dis*, *laus*, *-dis*, etc., eren femenins i el romànic els tornà masculins. De manera que una explicació senzillíssima seria que els rars testimonis de *frau* masculí fossin normalització de l'anòmal *frau* femení. I també queda en el terreny de les coses objectables el caràcter verament llatí del FRAGUM isidorí i catalano-occitànic. Amb una llengua tan abundantment documentada, des de tant antic, i amb tan completa continuïtat i totalitat com ho és el llatí, és sempre estrany de trobar una nova formació de tipus pre-llatí sense antecedents documentals fins al S. VII.

Les variants FRAGA i *FRAGINE, -*INA, són també concebibles amb materials de ll. vg.; però el conjunt de l'incert es va fent més voluminós i per tant més fort d'acceptar, car en el cas de *FRAGINE/*FRAGINA la formació és encara més singular (aquest igual podria ser FRAGĒNA, -ENE). Haurien de ser, almenys, mots pertanyents a un dialecte itàlic i no pas al llatí de Roma.

Però si almenys hem d'admetre això, cal preguntar-se si el caràcter femení de FRAGO- no hauria existit des de sempre. D'altra banda FRANGERE és un mot de nissaga indoeuropea, com ho prova el tipus de formació, amb -N- infix temàtic de present. I, en la família indoeuropea, aquesta arrel BHREG/BHRANG- està fortament representada en itàlic, però tant o més en les llengües germàniques (més o menys en totes tres branques germàniques, gòt. *brikan*, ags. *brëcan*, a-al. ant. *brëhban*, angl. *break*, etc.) i poc o molt en bàltic i en

índic (IEW, 165); i àdhuc sembla que l'arrel sinònima WREG- (gr. *φρήγνυμι*, etc.) de les restants llengües indoeuropees n'era una mera variant d'arrel, de data proto-indoeuropea. Havent-hi BH-, el mot hauria estat de la forma FRAG- en sorotàptic. I si els femenins en -OS són una raresa canudada en itàlic (recordem als romanistes que fins MANUS era un radical en -Ū(s) no pas -OS), eren cosa comuna en totes les altres llengües de la gran estirp, començant per l'indoïrani i el grec (*ἡ νῆσος, ἡ ὄδος, ἡ πλῆθος, ψῆφος, βᾶτος*, etc.).

Un femení SA *FRAGOS (=ILLA FRAGUS) fóra, doncs, cosa gens inesperada en un llenguatge sorotàptic, i ens tranquil·litaria tant per a això com per a la indocumentació del mot en llatí, per a l'extraordinària formació radical sense -N- i per a la forma triple FRAGUS/FRAGA/FRAGĪNE/-ĪNA,¹² sobretot aquesta tan poc llatina (compareu en canvi el sorotàptic FROUMA-MAGĒNA > *fiumana*/*flumaire* en FLUM). Altrament observem que, partint d'un femení FRAGO- originari, queda explicat automàticament el desdoblament en FRAGU- i FRAGA: aquest, femení, com ho fóra el suposat ètmon, però amb la terminació normalitzada llatínamment des d'antic.

Reparem de més a més que l'àrea geogràfica tan singular del nostre mot, així es comprèn millor: un mot robustament representat en català, no gaire menys a l'Oest de França, des dels Pirineus ariegesos fins a La Rochelle, també a Lusitània i fins Galícia, i a Itàlia només al Sud dels Apenins (però no a la Gàl·lia cisalpina), i conspicuament absent en el domini castellà, a Aquitània i meitat Est del domini occità —i, sobretot, a quasi tot el domini d'Oïl— no té aire llatí ni cèltic (i menys ibero-basc donada la F-), sinó de la llengua dels sorotàptics. Recordem, en fi, que, fins en català, és cosa sobretot dels pre-Pirineus i Pirineus orientals, la ciutadella sorotàptica.

DERIV.: *Frauejar?* Un amic molt culte, Guillem Soler, que conec des de la Universitat, m'assenyalava, per carta de 1962, que «en el cor de les Muntanyes de Prades» havia sentit sovint a un «bosquetà» la paraula «fragoral» «referint-se a la part del bosc difícil de creuar per les pedres, brolla, matoll i arbusts»: *allò és molt «fragoral», un bosc «fragoral»*. Ha de referir-se al famós bosc de Castellfollit o els de Poblet, Farena, Pinetell i Capafonts, molt guardats aquells per guardes i bosquerols; d'una vellíssima administració forestal, zona que ja té dialecte més oriental que occidental, i on es confonen les *oo* i *uu* àtones; ell creia que ve dels llatinismes *frāgōs* o *frāgor*, i per això devia escriure-ho amb o. D'altra banda, *AlcM* registra *fragura* per «ufana, exuberància», aplicada a estesa de vegetals, a Massalcoreig, uns 40 kms. a l'O. d'aquell bosc, i naturalment lloc ben occidental i amb *ú* tònica: entenc 'espessura de vegetació' en tots dos casos i amb acompanyament de 'país rocós i trencat' a les Muntanyes; és a dir que l'adjectiu de Prades deu ser **fragural*, usat (com ja ho suggereix la formació adjectiva en *-al*) per gent de l'ofici bosquetà com els guardes de Castellfollit. I aquest *fragura* no vindrà del *frāgor* ni de cap llatinisme, que tampoc convindria al matís del mot.¹⁴